Sayı : 103 — 105
Cilt : 9

ÜN

I. Teşrin — I. Kânun
1942

ISPARTA HALKEVİ MECMUASI

ISPARTA BÜYÜKLERİNDEN

GÜLCÜ İSMAİL EFENDİ

Yazen : Mithat GÜLCÜ

Memleketimizde Ispartanın hususî bir istihsal mevzuu sayılan gülyağcılık sanatını Ispartaya getiren ve bu hayırlı işe servet ve hayatını vakfeden İsmail efendiyi, sanayi ve iktisat tarihimizde kıymetli bir teşebbüs sahibi olarak tanımalıyız.

İsmail efendi, Ispartanın Yalvaç kazası eşrafından Meydan bey oğlu Mehmet İzzet efendinin oğludur. 1256 tarihinde Ispartada doğmuştur. Çocukluğu ve hayatı, ticari gayeyi istihdaf eden birkaç seyahati istisna edilirse hemen aynı şehirde geçmiştir. Tahsilini medresede yapmıştır. Fakat bütün hayatı boyunca tetebbuu bırakmamıştır. Bilgi ve tefekküre atfettiği kıymet ve ilgi onun görüş, düşünüş ve hareketlerinde mühim roller oynamıştır.

İsmail efendi, güzel yazı ve resime meraklı idi. El yazısı ile yazdığı veya ucuz bir fiatla satın aldığı kur'anların içerisini güzel ve zarif altın yaldızlı çiçeklerle tezyin eder ve sonra bunların her birini yüz altın liraya kadar satardı. Bu suretle kısa bir zamanda servet sahibi olan İsmail efendi, bir müteşebbise elzem olan sermayeyi bulmuş oluyordu. Nitekim bir müddet sonra onu, tezgâhlar, imbikler, göz alabildiğine uzanan cennet misali gül tarlaları arasında usanmadan, yorulmadan çalışan bir iş adamı olarak göreceğiz.

İsmail efendi, ilk hayır teşebbüsüne gülcülükle değil, dokumacılıkla başlamıştır. Filhakika o gençliğinde Bursadan gelen, Sandalcı Yorgi isimli bir rumun iyi bez dokumacı olduğunu öğrenince derhal kendisiyle tanışmış ve onun tarifiyle birçok tezgâhlar yaptırarak büyük bir dokumacılık atölyesi vücude getirmiştir. Burada yüzlerce kimse adı geçen ustanın nazareti altında dokumacılığı öğrenmiştir.

İlk sıralarda yüz ve hamam havluları ve pamuklu kumaşlar dokunmuş, kısa bir zaman sonra güzel yünlü ve ipekliler de çıkarılmağa başlanmıştır. İsmail efendi, böylece de dokumacılık sanayiinin o havalide benimsenip yerleşmesinde mühim bir rol oynamıştır. Fakat o, bunu kâfi görmiyor. Yeni yeni iş sahaları bulmak ve daha iyi bir işe başlamak istiyordu.

İsmail efendi, (1304) yılında Çal kazasında tapu memuru Kızanlıklı bir zatın gülden yağ çıkarmasını bildiğini öğreniyor. Kendisiyle mektuplaşıyor. Gülcülük ve gülyağcılık hakkında geniş malûmat alıyor. Yapacağı gülhanenin ustabaşılığını deruhte etmesini ona teklif ve tapu memuru da bu teklifi sevinçle kabul ediyor. Fakat mâkûs bir tali beraber çalışmalarına imkân vermiyor. Çünkü sonradan berat edecek olan bu memur, vazifesinden dolayı muhakeme altına alınmıştır.

İsmail efendi, tasavvurundaki her şeyi yapmak azminde olan bir insandı. Yalnız gülyağcılık işine girmek için bilgisine değil, sarsılmaz iradesine güvenerek işe girişti. Evvelâ gül dikmek lâzımgeliyordu. Lâkin geniş bir toprak yüzünü kaplıyacak kadar gül fidanı bulmak zordu. Bilhassa bunların yağ çıkarmağa elverişli olması lâzımdı.

İsmail efendi, Burdur, Isparta ve mülhakatına adamlar göndererek herkesin bahçelerine süs olarak diktiği güllerden bağa elverişli fidanlar toplanarak 30 dönüm kadar bir güllük vücude getirmeğe muvaffak oldu.

İsmail efendi, şehrin dışında bulunan bu gül tarlaları arasına evini yaptırdı. Şehri sinesine alan sıradağlardan birinin yamacında, (Bambullu ceviz) denilen yerde bulduğu bir membadan bah-

çe ve evine su indirmeğe de muvaffak olmuştu. Dikilen güller birinci senede mahsul vermedi. İsmail efendi bir taraftan da büyük bir gülhane inşa ettiriyordu. Gülü kaynatıp yağ çıkaracak cihazların bir kısmını yerli ustalara aldığı not ve projelere göre yaptırdı. Ispartada yapılması mümkün olmıyanları Bulgaristandan getirtti. İkinci yıl baharında güllerle bezenen tarlalar âdeta cennetten bir köşeyi andırıyordu.

Teşebbüsün ikinci yılında bir ilkbahar sabahı güller, erkenden toplattırılarak imbiklere kondu. İlk mutlu netice sabırsızlıkla, heyecanla bekleniyordu. Fakat maalesef gayeye varılamadı. Bu baharın bütün mahsulü aynı tecrübelere tâbi tutulduğu, hattâ birinci taktir mahsulü bir çok defalar imbikten geçirildiği halde gülsuyundan başka bir şey alınamadı. Bir türlü yağ çıkmıyordu.

İsmail efendi, harcadığı masraf ve emeklere hiç acımadı. Azim ile işe devam etti. Gayesinde israr ediyordu. Halk, ona istihfafla bakıyor ve «İsmail efendi arazisine çalılar diktirmiş, bir hiç uğruna yüzlerce altın sarfediyor» diyordu. İkinci ve üçüncü sene mahsullerinin de aynı şekilde telef olduğunu ve müsbet neticeye varılamadığını gören halk, hattâ ailesi efradı bile onu delilikle ittiham ettiler. o, her şeyi kör bir taliin eline bıraktığına yalnız acımakla kalıyor ve zorlukların ancak irade sahiplerinin önünde eğilebileceğine inanıyordu.

Dördüncü mahsul yılı yaklaşırken, İsmail efendi, Afyonkarahisarı eşrafından Nuri paşa ve arabacı Ahmet ustanın yardımlariyle Kızanlıklı, Pehlivan Ahmet diye anılan bir gülyağcı ustası ile tanıştı. Onu gülhanesine ustabaşı aldı. Artık bu sefer yağ istihsaline muvaffak olunmuştu.

Çok tuhaftır ki, onu delilikle ittiham edenler, bu vaziyet karşısında yalnız mütehayyir kalmadılar, hepside derhal topraklarına gül diktiler ve bu hayırlı teşebbüsün birer yardımcısı olmağa koyuldular.

İsmail efendi, yağ istihsaline muvaffak olmuştu. Artık bunu yerli ve yabancı piyasalara tanıtmak zamanı gelmişti. Bu maksatla İstanbula gidiyor. Zamanın orman ve maadin ve ziraat nazırı Selim Melheme ile temasa geliyor. Beraberinde götürdüğü yağları tahlil ettiriyor. Teşebbüsünde fevkalâde muvaffak olduğu görülen İsmail efendiye devlet tarafından nakdi mükâfat ve bir de üçüncü dereceden mecdiye nişanı veriliyor. İsmail efendi parayı kabul etmediğinden ona sonradan bir taktir cihazı hediye ediliyor.

Ertesi sene, ziraat nezaretinin emirleri üzerine İzmir mıntakası ziraat müfettişlerinden Zakaryan efendi, gülyağcılığı tetkik için Ispartaya gönderilmişti. Bu adam, bu bölgede gülcülüğün tamimi lüzumu hakkında bir rapor veriyor. Yine Zakaryan efendinin anlatışı üzerine İzmir valisi Fehmi beyin inhasiyle İsmail efendi, dahiliye nezareti tarafından ikinci bir madalye ile dahi taltif edilmiştir.

İsmail efendi, yalnız istihsal güçlüklerini yenmek zorunda kalmamış, bilhassa malin sürümünde daha iradeli davranmağa mecbur kalmıştır. Nitekim aynı zorlukla ve memleketin bu yeni istihsalini Avrupa pazarlarına tanıtmek gayesiyle birkaç defa da Avrupaya gitmiştir.

Yetmiş beş yıllık hayatı boyunca servet ve mesaisini hayırlı teşebbüslere hasreden İsmail efendi 1331 yılının mayısında tam gül mevsiminde Ispartadaki evinde gözlerini hayata ebediyen kapamıştır. Öleceğini üç gün önce hissederek mezarının kendi bahçesine yaptırılmasını vasiyet etti.

Merhum, bugün cennetten bir köşeyi andıracak kadar şirin bir bahçede «taşına çelenk ören» gül bahçelerine bürünmüş olarak ebedi uykusuna dalmıştır.

Şimdi şehrin bu semtine gülcü mahallesi, gülcü sokağı dinmektedir. Bu ad, onu ebediyete kadar götürecektir, ne mutlu!..